

mirovnog ugovora nije odmah izvršena. Do toga je došlo tek u oktobru 1742. godine, kada su došli svojim kućama u Bosnu.¹⁸⁷

---

¹⁸⁷ A. Olesnicki, *Bosanska vojska*, 116; S. Bašagić, *Kratka uputa*, 94; S. S. Hadžihuseinović - Muvekkit, *Povijest Bosne*, 1, 484; *Historija II*, 1325; M. Imamović, *Historija Bošnjaka*, 298.

Mr. Džafer Obradović

ZATOČENICI TRAGIČNOG VREMENA

"Jednako je življenju u tragičnoj zemlji
živjeti u tragično vrijeme".

(Wallace Stevens: *Ideje reda*)

Možda se prvi put u neveseloj, vratolomnoj i (ipak) kratkoj pustolovini ljudskog gospodarenja ovim svijetom ostvaruje ideal svih onih prostodušnih vizionara i zanesenjaka da svekoliko čovječanstvo jednom postane jedinstveno i makar po nečemu jednoobrazno; da svi a isto vrijeme imamo ulogu učesnika i posmatrača odlučujućih povijesnih zbivanja; da svi budemo putnici broda koji nas nosi a neizvjesnost i da svi na isti način budemo podložni sveopćem usudu ovoga svijeta. Zaista, svi ljudi na svijetu danas tragično žive, i u toj se žalosnoj činjenici sabiru sve naše pojedinačne sudbine. Ako neko od nas nije imao sreću da se rodi i živi u tragičnoj zemlji, onda nije uspio umaći tragičnom vremenu koje je supstancijalna odrednica modernog svijeta.

Da stvar bude još apsurdnija, a zašto ne reći i žalosnija, ovdje se više ne radi o tragičnosti u onom profanom i "pomodnom" značenju kakvo joj pridaje naš kolokvijalni jezik, nego o onom njezinom primordijalnom određenju kao bitnom principu ljudskog odnosa prema cjelini svijeta, kakvo su mu pridavali, naprimjer, predsokratovski Grci. U tom smislu, više niko ozbiljan ne smatra tragičnim činom pokolj stotina hiljada nedužnih ljudskih stvorenja u nekoj "tragičnoj" zemlji ili pomor od gladi i žeđi istog tolikog broja nesretnika u nekoj bezvodnoj afričkoj pustari. Ono prvo se smatra rezultatom "konflikta" ili "incidenta", a ovo drugo posljedicom "elementarne nepogode". Tragičnim se, pak, imenuje stanje sveopće izgubljenosti i zapalosti modernog svijeta u jezivi labirint naslućujuće Velike Katastrofe za čije sprečavanje ne postoje ni valjani lijekovi ni prava odlučnost. Tragična je sveopća suspenzija smislenosti i jasnih ciljeva povijesnog napretka. Tragična je zbunjenost ljudskog uma pred opasnošću koju je svojim nepromišljenim i neodgovornim djelovanjem on sam prouzročio. Tragično je gubljenje nade u konačni trijumf dobra nad zlim. Tragično je osjećanje nemoći modernog čovjeka u suočenju sa bešćutnošću i obezduhovljenošću procesa sveopće unifikacije i globalne depersonalizacije svijeta.

Lahko je pjesniku bilo reći: "Napusti put, ako putovanju smeta". Put kojim danas mi hodimo ne može se više napustiti, njegova nas perfidna zavodljivost čini nesposobnim da se odupremo zovu opasnih iskušenja kao što je Odisejeve mornare onesposobljavala milozvučna pjesma Sirena. Ni ono Hegelovo znamenito "lukavstvo uma" ne može više ništa odlučujuće učiniti, a pogotovo ne promijeniti, jer se njegova djelotvornost iskušavala a okvirima "zavičajnog" i prisnog odnošenja čovjeka prema predmetnom svijetu kakvim bi se, barem donekle, mogao smatrati onaj izgubljeni osjećaj uzajamnog uvažavanja i strahopoštovanja čovjeka i svijeta. U sudaru uma, pa makar on bio i lukav, i "visokosofisticirane" aparature koju je on sam stvorio, trijumfira onaj princip koji je, u svom suštinskom određenju, uperen protiv svih principa osim onog monstruoznog da on sam bude Princip svih principa.

Sve donedavno je um, to pokretačka poluga i zaštitni znak zapadne civilizacije, bio u stanju usmjeravati tokove povijesnih zbivanja u po njega najpoželjnijem pravcu i postavljati ciljeve koje je sve ono još-ne-dovoljno umno imalo da ostvaruje. Tada se još činilo kako je najjača strana uma baš to njegova lukavost, a ona je, pored neosporne artificijelnosti, podrazumijevala i mogućnost njegove beskrajne instrumentalizacije i prilagodljivosti svakoj novoj situaciji i zahtjevima neograničenog napretka. Tom produktivnom i artificijalnom umu nije nikad predstavljalo neki ozbiljan problem projicirati, pripremiti i pripomoći neki "tragičan" ratni sukob na periferiji svojih civilizacijskih vidika, negdje u Indokini, Africi, Palestini ili Iraku, niti se ustručavao izigravati vječito budnog dušebrižnika i čuvara reda i poretka na čitavoj planeti. O tome je još davno pisao Herbert Marcuse, a to su na svojoj koži vjerodostojno iskusili mnogi s kraja na kraj ovoga svijeta.

I šta je njegovim protagonistima, pronositorima, modelatorima i, što će se na kraju ispostaviti, tragičnim zatočenicima ostajalo drugo nego da sami sebe i svoje sucivilizacijske sljedbenike slavodobitno uvjeravaju u svoju genetsku predodređenost i povijesnu nadmoćnost!? Šta drugo nego narcisoidni hvalospjevi svojoj uljuđenosti, razložnosti i privrženosti principu općeg dobra, a istovremeno preziranje, kuđenje i zgražavanje nad divljaštvom, bezobzirnošću i destruktivnošću onih drugih, onih anticivilizacijskih barbara s periferije svijeta!?

Bijahu to sve sami tragični krajevi i još tragičnije zemlje: Koreja, Vijetnam, Palestina, Alžir, Kongo, Čile, Kambodža, Somalija, Ruanda, Jugoslavija, Afganistan, Irak itd. I uvijek i posvuda isto pravilo: *divide et impera!* I isti metod: prepoznati i odabrati najbezobzirnije, a time i najpoželjnije misionare "općecivilizacijske ideologije", dodatno im rasplamsati plamen mržnje i bestijalnosti, uvjeriti ih u svetost njihovog prava na nacionalni ekskluzivitet i njihovu ulogu spasitelja povijesnog amaneta, opremiti ih najmodernijim smrtonosnim igračkama, potpaliti vatru pod već pripremljenu lomaču tobožnjeg građanskog, vjerskog, međuplemenskog ili kakvog sličnog sukoba i natenane seiriti, čekajući pogodan trenutak za ispoljavanje svoga vehementnog mirotvorstva i čovjekoljublja. Jednom su ti gorljivi misionari i izvodači prljavih civilizacijskih radova prepoznavani u antikomunističkim desperadosima, drugi put u cionističkim fanaticima, treći put u kršćanskim legionarima, četvrti put u četnicima ili ustašama, peti put u talibanima i islamskim fundamentalistima, ali su uvijek i posvuda, pored metoda izvođenja tih nezaobilaznih civilizacijskih poslića, i posljedični učinci bivali isti: smanjivanje populacione stope "tragičnih" zemalja i njihovih naroda; pražnjenje skladišta zastarjele ratne tehnike i reaktiviranje svojih besposlenih umirovljenih ratnih stratega; nametanje svoje volje, principa, načina života i, dakako, političke vlasti tim istim zemljama i, što je možda i najznačajnije, usmjeravanje pažnje svojih naposrednih podanika na one primitivne, nesretne i besprizorne statiste velikog planetarnog igrokaza. Na one koji ništa drugo i ne rade nego se kote i međusobno kolju i koji predstavljaju civilizacijsko ruglo i smrtnu opasnost za ovaj svijet.

Još donedavno se činilo kako se ovaj svijet dijeli na bogate i siromašne, sretne i nesretne, pitome i divlje. Danas, kada moderna megamašinerija čini smiješnim svaku manifestaciju uma, pa i njegovo poslovično lukavstvo, kada su sve granice brutalno prekoračene ili pregažene, danas je jasno da smo svi u istom košu i da nam je sudbina zajednička. Isti zrak udišemo, iste pjesme pjevamo, sa osjećanjem "nezaboravnog užitka" svoju tvarnu žed svi gasimo bljutavo-

kiselkastom tečnošću coca-cole, a žed svojih praznih duša utoljujemo "ekskluzivnim" informacijama CNN-a, imamo iste ideale i istog vođu. Svoje izdresirane mozgove svi kljukamo alarmantnim pričama o sveopćoj ugroženosti

civilizacije od divljaka s periferije i neofašističke nemani koja pritajena vreba iz mračnih kutaka civilizacijskog zaumlja. Tako "operacionalizam u teoriji i praksi postaje teorija i praksa sputavanja" (H. Marcuse), racionalnost se preokreće u iracionalnost, sloboda u totalitarizam i zavisnost od konformizma, a život, sam po sebi, postaje sredstvo za preživljavanje.

Modernom čovjeku se desilo upravo ono što je Dostojevski, kao vrhunac apsurdnosti ljudskog života, anticipirano u "Braći Karamazovima": "Nema neprekidnije i mučnije brige za čovjeka nego, kad ostane slobodan, da što prije nađe onoga kome će se potčiniti". I doista, nikada ranije razmjere suspenzije generičke ljudske slobode i dostojanstva nisu bile tako drastične, a stupanj dominacije obezluđenih i obesmišljenih centara moći tako velik. Međutim, ta činjenica ne bi bila toliko depresivna i zastrašujuća da nije vješto prikriivena i, štaviše, predstavljena u sasvim kontrastnom svjetlu. Ono što je po svojoj suštini i značenju najpogubnije i najperfidnije, ogromnoj većini takozvanog "slobodnog svijeta" izgleda kao spasonosno i prosperitetno, a ono što je još koliko-toliko autonomno i životno prikazuje se kao štetno i opasno. U ime očuvanja tobožnjeg blagostanja i ostvarivanja prava na slobodu, slobodan izbor i demokratiju, promoviraju se i, nažalost, opravdavaju ciljevi, sredstva i postupci nedostojni i neprimjereni čak i dosad najozloglašanim diktaturama. Povlađuje im se i slave se "junaci opakih namjera", oni koji bi, i po Božijoj i po ljudskoj pravdi, trebali prije biti tretirani kao otpadnici od ljudskog roda i razbojnici, negoli kao spasitelji i lučonoše povijesnog humaniteta. U njihovim rukama je sudbina ovoga svijeta, oni odlučuju o najvažnijim pitanjima današnjice i sutrašnjice, a zapravo bi se mogli prije okarakterizirati kao politički šarlatani, jeftini pustolovi prosječnih umnih sposobnosti i ispodprosječnih moralnih nazora, negoli kao "svjetsko-povijesne ličnosti" o kojima je govorio Hegel. Heglove "velike povijesne" ljude odlikuje razboritost i svijest o svojoj ulozi služenja ideji svjetskog duha. Oni znaju da "njihova djelovanja i njihovi govori jesu ono najbolje njihova vremena", odnosno da se kroz njihova djela i njihove riječi izražava sušta povijesna istina.

Za razliku od Hegelovih "povijesnih ljudi", koji svi odreda bijahu nesretni i neshvaćeni u vremenu u kojem su živjeli, "junaci našeg doba" su samozadovoljni i uobraženi bonvivani koji korespondiraju sa svojim vremenom. Oni idu za njim, povodeći se i povlađajući ukusima svojih birača i usput uzimajući od života sve ono što služi uvećanju njihovih osobnih interesa i užitaka. Zato onima koji se trezveno i brižno udubljuju u smisao današnjice i koji pokušavaju proniknuti u budućnost ovoga svijeta, ovi narcisoidni kicoši izgledaju kao trećerazredni protagonisti dosad najopasnije igre Svjetskog duha koju je vrijeme već učinilo svojevrsnim vodviljem i koja je po svome sveobuhvatnom ("globalnom") šarlatanstvu postala tragedijom nesagledivih razmjera. Već se sada čini izvjesnim kako se ovaj svijet više nikad neće uspjeti iščupati iz kandži "globalnih stratega" koji više ne anticipiraju vrijeme nego idu ukorak s njim ili čak iza njega. Čini se, također, da su sve one fantazmagorije dobrodušnih idealista, poput J. Orwella ili A. Huxleya, tek optimistične sage spram jezive igre na život i smrt u kojoj svi učestvujemo. Svi mi danas, zaista, živimo u tragičnom vremenu. Čak i oni koji se smatraju sretnicima i kojima se čini kako svekolika dosadašnja povijest ima samo jednu svrhu, a ona se ogleda u uvećanju njihovog

blagostanja, čak su i oni tragični junaci tog vremena. I to baš zato što su tipični antijunaci i što njihovo životno poslanstvo zapravo izražava posvemašnju suspenziju istinskog ljudskog života. Uvjerenje bogatih i prividno zadovoljnih, onih koji žive u "sretnim" zemljama, da su u prednosti u odnosu na one koji muku muče kako da prežive i čija je domovina siromašna i "nesretna", samo je puka iluzija i nada bez pokrića.

Ako je, dakle, duh vremena u kojem živimo sveobuhvatan i sveprožimajući, onda je takva i tragedija koja taj duh personificira i izražava. Živio danas neko u Americi, Švedskoj, Bosni ili Zimbabveu, u krajnjem, isto mu se piše. Kad đavo jednom dođe po svoje, sve će nas zajedno ponijeti. Tako se, eto, i u političkoj praksi ostvaruje Einsteinova teorija o relativnosti vremena i prostora. Ne postoji ni jedan djelić ovoga svijeta (uključujući tu i nas kao posmatrača) koji nije elementarno i sudbonosno povezan sa svakim drugim, a ono što ih povezuje i što im je u bitnom smislu zajedničko je opasnost koju je porodilo duh modernog vremena.

Tu činjenicu, tragičnu samu po sebi, bezbolnije prihvataju i podnose oni kojima je taj isti duh namijenio ulogu prezrenih i bespomoćnih, siromašnih i obespravljenih. Oni su u položaju Marxova proletarijata koji u borbi dobra i zla, pravde i nepravde, istine i laži "nema izgubiti ništa osim svojih okova, a može zadobiti čitav svijet", uz opasku da je i njima posve jasno kako svijet kojeg oni mogu zadobiti može biti samo potonula i zauvijek izgubljena Atlantida. Njima je, također, jasno da su i sami dio sveopćeg igrokaza u kojem se svi oni drugi i drugačiji predstavljaju kao opasnost i zlo po civilizaciju. Iz te izokrenute pozicije njima svjetska zbivanja izgledaju do bola tragična, jer su prisiljeni da se i sami zalažu i bore za ono protiv čega bi trebali biti svim svojim generičkim bićem.

Doista, svakome normalnom na ovome svijetu danas je jasno kako je Amerika i sve ono što se pod tim pojmom podrazumijeva naš jedini racionalan izbor. Amerika, koja je odnedavno konačno otkrivena budući da je doslovno i dokraja razotkrivena, u današnjem svijetu, koji joj je de facto i "plebiscitarno" ponuđen na upravljanje i gazdovanje, ponaša se, međutim, u tom istom svijetu poput slona u staklarskoj radnji.

Kao vrhovni kriterij povijesnog napretka, ona inaugurira princip golog i ispraznog kvantiteta, a takav kvantitet može poroditi samo loš kvalitet i lažne vrijednosti. Sve što čini danas, Amerika čini "u ime". U ime univerzalne slobode, u ime sveopće pravičnosti, u ime beskonačnog prosperiteta, u ime svestranog razvitka stvaralačkih mogućnosti svakog čovjeka na planeti! Ali, u toj globalnoj suspenziji svih pojedinačnih vrijednosti, nigdje se ne nazire napredak duha, a svako se posebno pravilo ponašanja samjerava prema načelu osrednjosti. Osrednjost, pak, proizvodi šund, a primitivni globalizam globalni primitivizam. I zato većina kritika i razočarenja u Ameriku i "američki način

života" ne potječu otuda što ona jeste to što jeste, nego što je takva kakva jeste. Žal za Amerikom i iznevjerenim očekivanjima i snovima o sveopćem redu, pravdi i blagostanju, najdominantniji je osjećaj svih dobronamjernih i razumnih ljudi na ovome svijetu. Dok gledaju njezinog "prvog čovjeka" - kako poput trećerazrednog klauna prijeti "fanaticima koji pokušavaju svoju volju nametnuti strahom i zločinom", a odmah potom i opravdava svoje prijetnje šizofreničnim poklikom: "Nas je historija pozvala na akciju!" - oni osjećaju beskrajno žaljenje zbog nezapamćenog profaniranja slobode mišljenja i govora za koju su se svojim životima izborili bezbrojni časni pobornici istinskog ljudskog dostojanstva.

Rat koji u ime tobožnje slobode i demokratije u Iraku ovih dana vodi "slobodoljubivi svijet na čelu sa Amerikom" tek je, nažalost, jedna epizoda nevješto izrežirane farse, jedan morbidni čin drame sveopćeg tragičnog sunovraćenja modernog svijeta u ponor obesmišljenosti i potpune obezglavljenosti civilizacije koja ga personificira. On razotkriva pravi karakter suspendiranja principa povijesnog humaniteta koji je, možda prvi put u dosadašnjoj historiji, posve zanemaren i pogažen. Njegovi protagonisti se, poput neizlječivih psihopata netom pobjeglih iz ludnice, bezočno izruguju i šegače sa svim onim duhovnim i moralnim kapitalom čovječanstva koji je stečen mukotrpnim pregnućima mnogih prethodnih generacija i pojedinaca. Njihovom izopačenom cinizmu ("Sveopća Providnost nas je pozvala da spasimo svijet") nije dorastao ni znameniti Goetheov Mefistofeles ("Osjećam da su ljudi za Sudnji dan već zreli"), samo što su oni, nažalost, stvarni gospodari ovog izbezumljenog svijeta, a Goetheov "junak" je tek puka umjetnička imaginacija.

Borba protiv "globalnog terorizma", ma šta joj bio istinski povod i cilj, već je u svom začetku izgubila smislenu opravdanje i moralni kredibilitet budući da je i sama potaknuta anticivilizacijskim motivima a izvodi se tipičnim terorističkim sredstvima. Štoviše, globalna teroristička mreža moguća je samo na premisama globalističke slike svijeta, a nju, prije svih drugih, promovira baš Amerika.

Civilizacija kojoj pripadamo i koju, svojom voljom ili protiv nje, i sami gradimo i podupiremo, bolesna je nasmrt. Činjenica da se toj bolesti, baš kao ni eboli ili AIDS-u, još ne naziru valjani spasonosni lijekovi, može radovati samo izopačene i otpisane, jer je u toj strašnoj dijagnozi sadržana bolest svakog od nas ponaosob. Niko od nas više ne može umaći posvemašnjoj epidemiji globalističkog karcinoma, svi smo mi tragični zatočenici još tragičnijeg vremena. A ako su već naši životi obilježeni tragičnim usudom, sasvim je svejedno ko od nas šest i kusur milijardi nevoljnika živi u Bosni, Angoli, Japanu ili Americi. Jer, doista, svima nam se isto piše.